

Vedrana Živković Zebec

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku,
Hrvatska
<https://orcid.org/0009-0000-9152-6718>
vzivkovic@foozos.hr

Optimistični pesimist: dječja poezija i poezija za odrasle Ante Gardaša

Izvorni znanstveni rad / original research paper

Primljeno / received 15. 7. 2024. Prihvaćeno / accepted 19. 11. 2024.

DOI: 10.21066/carcl.libri.14.2.3

Istraživači hrvatske književnosti do sada su uglavnom proučavali Gardaševo prozno stvaralaštvo, a u ovom radu bit će istražene prevladavajuće tematsko-motivske osobine poezije za djecu i poezije za odrasle. U oba dijela opusa izdvojeno je šest tematsko-motivskih cjelina u kojima se uočava autorova sklonost istim motivima, prije svega motivima Šlavonije, ali i mediteranskim, pejzažnim, nokturalnim motivima, kao i ljubavnoj i angažiranoj poeziji. Usporedbom dviju cjelina uočava se tonski dualizam pri njihovu oblikovanju s obzirom na implicitne čitatelje te je dječja poezija optimistična izričaja, dok u poeziji za odrasle prevladava pesimističan ton prožet egzistencijalističkim promišljanjima o životu, uz iznimku pjesama koje pripadaju šokačkomu podkorporu stilistike panonizma.

Ključne riječi: Anto Gardaš, dječja poezija, optimistični pjesnički izričaj, pesimistični pjesnički izričaj, poetski dualizam

Anto Gardaš (1938. – 2004.) najpoznatiji je po djelima dječje književnosti i to ponajprije po romanima, koji su recepcijski najuspješniji. Kada se pogleda Gardaševo stvaralaštvo u cjelini, može se zaključiti da je bio svestran pisac koji je pisao bajke, priče, poeziju i dramske tekstove za djecu te poeziju i prozu namijenjenu odraslim čitateljima.

Književni rad započeo je još kao osnovnoškolac pa su početci njegova stvaralaštva bili poetski usmjereni. Prva pjesma, „Pod kestenom“, objavljena mu je 1957. u srednjoškolskom časopisu *Polet*. Poeziju je objavljivao u samostalnim zbirkama te u antologijama, zbornicima, panoramama, godišnjacima, prigodnim publikacijama i sl. Istraživači književnosti veću pozornost posvetili su njegovu proznomu stvaralaštvu za

djecu pa će u ovom radu u središtu zanimanja biti usporedba Gardaševe dječje poezije i one za odrasle, tj. pjesama koje je objavio u samostalnim zbiricama.¹ Prve dvije samostalne zbirke poezije *Na jednoj obali* (1968) i *Balada o kapetanovu povratku* (1975) objavio je Gardaš u razdoblju ekspanzije poezije u hrvatskoj književnosti, odnosno u razdoblju za koje Dubravko Jelčić (1988) smatra da ga karakterizira kvantiteta, a ne kvaliteta, što se očituje smanjenjem čitateljskoga zanimanja za poeziju. S druge strane, Pavao Pavličić (2008) razdoblje 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća smatra razdobljem u kojem postoji veće zanimanje za poeziju koje je povezano sa sviješću autora o recepcijskim interesima čitatelja. Jelčić navodi da su 1960-e razdoblje kada dominira filozofičnost u poeziji, a da je za 1970-e godine karakteristično izostajanje dominantnih pjesničkih značajki koje bi poeziju toga razdoblja diferencirale od one prethodnih razdoblja.

Preostale dvije zbirke poezije za odrasle *Hej, bečari* (1996) i *Glas koji te vodi* (2000) Gardaš objavljuje 1990-ih, u vrijeme promjene društveno-kulturnih i političkih okolnosti.² Pavličić navodi dva smjera poezije u tom razdoblju: poetski ratni angažman i mirnodopsku poeziju zaokupljenu uobičajenim temama i stilskim eksperimentima. Spomenimo i to da je Gardaš bio vrlo uspješan i u pisanju haiku poezije,³ no ona ne ulazi u korpus istraživanja ovoga rada.

Prvu samostalnu zbirku dječje poezije *Uvijek netko nekog voli* objavio je 1986., a osim te za djecu je objavio i sljedeće zbirke: *Prvi suncokreti* (1987), *Plavokrila ptica, s igrokazima* (1998), *Dobro je imati brata* (2003a) i *Ljepši će postati svijet*⁴ (2003b). Stjepan Hranjec (2006) Gardaševu književno stvaralaštvo smješta u razdoblje „zreloga doba“ te podrazdoblje koje naziva „prethodnici i suputnici“, u koje svrstava književnike koji slijede balogovsko-kušanovsku poetiku, ali s manjom začudnošću i kreativnošću, no ipak predstavljaju sponu sa suvremenim kretanjima u dječjoj književnosti.

U radu se primjenom induktivne metode opisima i analizom pojedinih pjesama dolazi do zaključaka o poetici Gardaševa pjesničkoga stvaralaštva za djecu i odrasle te o prevladavajućim tematsko-motivskim i značenjskim krugovima s ciljem usporedbe poetičkih i interesnih značajki njegove dječje poezije i poezije za odrasle.

¹ Gardaševa poezija za odrasle nije bila predmetom većega zanimanja autora koji su se bavili hrvatskim pjesništvom te nije uvrštena u antologijsko-analičke studije Cvjetka Milanje (2001, 2003, 2012a, 2012b), ni Zvonimira Mrkonjića (2009), dok ga Sanja Jukić i Goran Rem (2014) promatraju kao autora panonskoga korpusa.

² Ivan Rogić Nehajev (2023) u svojoj analizi razdoblja od 1990. do 2022. kao karakteristične za to vrijeme izdvaja društvene, izvanjske čimbenike (ponovna afirmacija “zabranjenih” autora, velik broj ženskih autorica, dijalektalnu kajkavsku i čakavsku književnost, pojavnost vjerskih motiva te razvoj izdavačke infrastrukture) te unutrašnje čimbenike (uspostavljanje “tehničkih pragmatizama” koji omogućuju autorima korištenje različitih slojeva moderne književne baštine te pojavnost četiriju različitih tipova lirskoga subjekta: tekstopisac egzistencije, kartograf zagonetne svakodnevice, tvorac jezične granice i zagovornik duhovnosti).

³ Haiku pjesme objavljivao je u zbornicima i antologijama, a objavio je i nekoliko samostalnih zbiraka haiku pjesama: *Uz more* (1991.), *Grm divlje ruže* (1994.), *Žuborenja* (1996.), *Sto sunovrata = Hundred Daffodils* (1997.), *Sjaj mjesecine = The Moonlight Brightness* (2003.) i *Bijela tišina* (2003.). Za haiku poeziju nagrađivan je u Japanu i Engleskoj.

⁴ Zbirka ne sadrži nove pjesme, nego donosi izbor ranije objavljene dječje poezije.

Optimistična dječja poezija

Književna je kritika isticala dobru recepcijsku prihvaćenost Gardaševe dječje poezije, raznolikost motiva, stilsku, odnosno ritamsku dopadljivost te tradicionalnost koja ne donosi neke značajnije novine u pjesničkom izrazu (v. Hranjec 2004, 2006; Težak 2008). Dubravka Težak smatra da Gardaš “[n]e pripada pjesnicima koji su činili revolucionarne zaokrete u dječjoj poeziji, ali njegove pjesme odišu jedinstvenim pjesničkim identitetom građenim na plemenitosti ideja, iskrenosti osjećaja i zanimljivosti metafora” (2008: 12). Kao bitne značajke Gardaševe poezije Dragica Dragun (2008) navodi zanos Slavonijom, narativnost pjesama te njihov vedar i optimističan ton. I ona naglašava tradicionalnost njegove poezije, ali uočava i otvaranje prema suvremenosti.

U dječjoj poeziji prevladava vezani stih, recepcijski prihvatljiviji dječjim čitateljima. Na razini stila ne prevladavaju inovacije, ali ih ima, a najviše se ogledaju u stilogenoj uporabi metrike te metanarativnim komentarima u kojima se otkriva autorski položaj i naglašava uloga čitatelja (ili pisca). Iako ne prevladava, humor ne izostaje i prožet je nonsensom, prikazujući dječje karaktere u spektru njihove različitosti, bez idealizacije, npr. u pjesmama „Pet minuta male Vesne” (Gardaš 1987: 13) i „Oglas” (13).

Dio se dječje poezije stilski i tematsko-motivski naslanja na Grigora Viteza i Luku Paljetka, pravdajući status nastavljača. Neke pjesme, humoristično intonirane, i nisu dječje prema odabranim motivima, a humor proizlazi iz nabranjanja, nagomilavanja pa i hiperboliziranja te poentiranja na kraju, ali uvijek s dozom ozbiljnosti u podtekstu.

S obzirom na prevladavajuće tematsko-motivske elemente, Gardaševu dječju poeziju razmatramo najprije u odnosu na nove motive i modifikaciju poznatih motiva, a potom podijeljenu u sljedeće tematske cjeline: djetinjstvo kao vrijeme optimizma, slavonski i mediteranski krug pjesama, priroda i godišnja doba, motivi životinja, nokturalni motivi, djeci primjerene ljubavne teme te pacifističke i društveno angažirane pjesme.

Novi motivi i modifikacija poznatih motiva

U dječjoj se književnosti neke teme i motivi provlače desetljećima, doživljavajući modifikacije pod utjecajem književnih, ali i izvanknjiževnih mijena. Intertekstualnim oslanjanjem na Paljetkovu zbirku *Miševi i mačke naglavačke* iz 1973. godine, na razini teme i motiva, ali i na stilskoj razini u pjesmi „Robot-miš” (Gardaš 1986: 8), pjesnik modernizira poznate motive mačke i miša te uvođenjem robotskoga miša relativizira odnos progonitelja i žrtve jer žrtva više nije živo biće i progonitelj je pred njom nemoćan.

Novi motivi koje Gardaš unosi u svoju poeziju uključuju tehnologiju i mehanizaciju, tematizirajući njihovu korist za čovjeka, npr. u pjesmama „Traktor”, „Na gradilištu”, „Mi imamo svoje noge”, „Dizalica” i „Kombajn” (1986: 13, 17, 20-21; 1987: 14, 16), ali i otvarajući ozbiljnija ontološka pitanja povezana s tehnološkim razvojem u odnosu na čovjeka u pjesmama „Buldožer” (13) i „Drobnica” (17). Promišljanja o prolaznosti i starenju česta su u Gardaševoj poeziji za odrasle, a u dječjoj se poeziji ostvaruju tematiziranjem čovjekova odnosa prema predmetima koji im više ne služe, primjerice u pjesmama „Stari autobus” (Gardaš 1986: 14) i „Brod u rezalištu”

(1987: 18). Dio se pjesama ovoga ciklusa, s naglaskom na nove motive, prožima s pjesmama slavonskoga ciklusa, tematizirajući mehanizaciju koja je u spomenutom podneblju čovjeku velika pomoć jer se uz pomoć mehanizacije težački način života osuvremenjuje, bez upozoravajućega tona. U dječjoj poeziji ne izostaje ni oslikavanje tradicionalnoga načina života, što se postiže povezivanjem prirode i mehanizacije, npr. u pjesmi „Vodenica“ (1986: 16).

Propitujući odnos čovjeka i mehanizacije te čovjeka i prostora, pjesnik nerijetko otvara i ozbiljna pitanja. U pjesmi „Pričali mi“ (1986: 17) propituje čovjekov devastirajući odnos prema stvarima koje ga okružuju, a u pjesmi „Mi imamo svoje noge“ (20–21) čovjekovu ovisnost o tehnologiji i prijevoznim sredstvima. Potonja pjesma ima i ekološki prizvuk, pozivajući na povratak prirodi.

Djetinjstvo kao vrijeme optimizma

Gardaš u svojoj dječjoj poeziji oslikava djetinjstvo kao razdoblje neopterećenosti te naglašava razliku djetinjstva i odrasle, problemima opterećene dobi. Dvije zbirke, *Uvijek netko nekog voli* i *Plavokrila ptica*, otvorene su pjesmama posvećenima djeci u kojima se ističe njihova apolonska ćud, neokrznutost lošim utjecajima te povezanost s prirodom. Gardašu su djeca, prije svega njegova vlastita, nerijetko bila inspiracija za pisanje, što je i sam isticao, a naglašavala je i kritika. U zbirci *Uvijek netko nekog voli* uvodna pjesma „Hajdemo djeco!“ poziva djecu u svijet mašte i smijeha, suprotstavljajući mu stvarni svijet u kojem vladaju predrasude, odnosno drukčije vrijednosti: „Nasmiješite se, dignite čelo – / čeka nas život bez predrasuda“ (1986: 2). Kao većina Gardaševih dječjih pjesama, i ova je pjesma optimistična, ali oprjekom dvaju svjetova pjesnik upozorava na ono gledište života i svijeta koje će velikim dijelom popuniti njegovu poeziju za odrasle – upozorava na pesimizam, predrasude, promišljanje o svijetu, negativne aspekte čovječanstva i smisao života.

I zbirku *Plavokrila ptica* pjesnik otvara pjesmom „Najljepše je biti dijete“ (1998: 5), u kojoj povezuje dvije bitne odrednice svoje poezije – dijete i radost djetinjstva s motivima prirode. Djetinjstvo je neopterećeno doba, s naglašenim karakteristikama ljepote i dječjega veselja. Pjesma, iako optimistično intonirana, upućuje i upozoravajuću poruku odraslima da im djeca trebaju biti na prvom mjestu.

Motivi koje Gardaš u svojoj poeziji vezuje uz djetinjstvo su igracke, škola, ljubavni motivi, priroda i obitelj. Djetinjstvo je razdoblje čvrste vezanosti uz obitelj, a oslikavanje obitelji kao važnoga oslonca, ali uz tradicionalne uloge, dio je Gardaševe romanekne poetike (v. Živković Zebec 2014). Obitelj se kao motiv pojavljuje i u dječjoj poeziji, također s tradicionalnom podjelom uloga. U pjesmi narativne strukture „Kako se u našoj kući čitaju novine“ (Gardaš 1987: 12) aktivnost čitanja novina demonstrira rodne i dobne razlike putem različitih interesa članova obitelji. Dok oca zanimaju ozbiljne teme, majka čita o modi te oglase. Tako se upućuje na očevu intelektualnu superiornost. Dječji su interesi okrenuti zabavi jer čitaju stripove. Vedroga tona i narativne strukture je i pjesma „Požuri, Jelice“ (1998:13) u kojoj je, također, riječ o ženskim kućanskim dužnostima pa, smještajući pjesmu u okvire autorove poetike i oslikavanja obitelji i

rodnih uloga, možemo zaključiti kako on i u poeziji zadržava privrženost tradicionalnim obiteljskim odnosima u kojima žena bespogovorno brine o domaćinstvu na zadovoljstvo svih ukućana. Pjesma završava zajedničkom obiteljskom užinom, čime se opet naglašava obiteljski sklad.

Zbirka *Dobro je imati brata* pisana je kao zaokružena cjelina kojom se u pjesmama narativne forme kronološki gradi putopis tako što se dočarava ugođaj priprema, putovanja i boravka na moru. I u toj je zbirci djetinjstvo prikazano kao razdoblje velika utjecaja obitelji na djecu, a kroz pjesme se uspostavlja pozitivan međugeneracijski dijalog djece s djedom i bakom koji ih vode na more. Zbirka ima i autobiografski karakter jer započinje konkretnim toponimima, u Osijeku, u naselju Sjenjak, gdje žive baka i djed. Odnosi među njima su idilični, obilježeni međusobnom pažnjom i brigom. Navedeni toponimi povezuju zbirku i sa sljedećim tematskim krugom analiziranoga opusa dječje poezije.

Slavonski i mediteranski krug

Slavonija, kao prostor o kojem je autor često pisao i u prozi i u poeziji, na tematsko-motivskoj razini pojavljuje se i u dječjoj poeziji, stoga se može govoriti o slavonskom ciklusu dječje poezije. U dječjim se pjesmama motivikom ističe plodnost slavonske zemlje (žito, zemlja koja miriše, plodovi, voće, mehanizacija), ugođaj prostora i godišnja doba, kao i ugođaj koji donose različita doba dana, npr. u pjesmi „Jutro u polju“ (Gardaš 1987: 8). Paleta boja njegova izričaja također označava pripadnost jasno određenu prostoru uz čestu pojavnost žute boje (žito, sunce). Lirski je subjekt povezan i nadahnut prirodom koju čine mirisi, hrana i ambijent, uz postojanu optimističnu orijentaciju.

Uz slavonski se krug dječjih pjesama vežu pejzažne pjesme u kojima se slavi ljepota prirode, njezina grandioznost, ali se provlači i težak seljački život, npr. usporedbom kore grandioznoga hrasta s hrapavim dlanom seljaka u pjesmi „Hrast“ (Gardaš 1987: 9) ili spominjanjem mehanizacije koja mu u poslu pomaže, kao u pjesmama „Traktor“ (1986: 13) i „Kombajn“ (1987: 16).

Osim Slavonije u Gardaševim se pjesmama kao motiv pojavljuju i more i priobalje, kao prostor ugode i simbol ljeta, nerijetko u pjesmama putopisnoga karaktera, kao u već navedenoj zbirci *Dobro je imati brata*. More je prostor zamišljaja, imaginarni prostor hedonizma koji nije dostupan svima. I kada piše o moru, pjesnik zadržava kolorit panonskoga podneblja pa tako, poigravajući se ustaljenom sintagmom za žito i polje, piše pjesmu „Zlatno more“ (1986: 5).⁵ Osunčane plaže prostori su mediteranskoga vitalizma, ali anaforično ponavljanje glagola „kažu“ implicira da lirski subjekti pripadaju drugomu, udaljenijemu prostornomu kompleksu, a plaže su prostor želje koji bi trebalo posjetiti. More se svojom veličinom pojavljuje kao prostor beskraj, ali i razorne jačine u pjesmi „Morske sile“ (1998: 17) u kojoj pjesnik progovara o čovjekovoj

⁵ „Kažu da ima jedno more / s vodom od tečnog zlata / i da k njemu svakoga sata / navraća sunce da vodu pije. // Kažu da ima takvo more, / ali nitko ga vidio nije. // Na njegovim pozlaćenim plažama, / dovoljno mjesta za sve kupače / i sunca u izobilju svima – / kažu da ima. [...]“: „Zlatno more“ (Gardaš 1986: 5).

beznačajnosti u odnosu na prirodu, odnosno more. S obzirom na to da se radi o dječjoj poeziji, spoznaja o destruktivnoj morskoj naravi prirode ublažava se u pjesmi „Morske sile“ usporedbama s humorističnim tonom.⁶ Gardaš se u svojim pjesmama dotiče i ekološke tematike, suprotstavljajući prirodu i čovjekovo razorno djelovanje, odnosno nepromišljeno zagađivanje prirode, primjerice u pjesmama „Neka neman ljuta“ (16) i „Proždrljivi morski pas“ (52).

Priroda i godišnja doba

Motivi prirode česti su u Gardaševoj dječjoj poeziji, a odnose se na Slavoniju, biljni i životinjski svijet te izmjenu godišnjih doba. Godišnja doba oslikava pjesnik u njihovu punom bogatstvu, često povezano s plodnošću zemlje. Proljeće je razdoblje puno života i buđenja prirode, kao u pjesmama „Lijepo je“ (1986: 3) i „Pred proljeće“ (1998: 33), a ljeto razdoblje razbibrige i vedrine te pozitivna utjecaja na čovjeka, kao što je prikazano u pjesmi „Razbrajalica“ (1998: 21). Jesen je doba koje, uz to što nudi bogatstvo plodova, ujedno mijenja i prirodu pripremajući ju za zimu, a sve je prožeto nostalgичnim prisjećanjem na bezbrižno ljeto, kao u pjesmama „Žuta pjesma“ (1986: 6), „Jesenja noć“ (7) i „Jesen“ (1998: 38). Zimu karakteriziraju surovost i hladnoća, ali također s nostalgичnim osvrtom na ljeto u pjesmi „Breza“ (1986: 7), no i uz to se godišnje doba povezuju promjene u prirodi, npr. u pjesmi „Pahuljice“ (1987: 10). Opisujući zimu, Gardaš i u dječjoj poeziji, koristeći humor te vitezovsko-balogovski model, promišlja o prolaznosti života. „Snješkova bolest“ (1987: 10) humoristična je pjesma u kojoj se iščitava problematika prolaznosti života i nestalnosti prirode, ali ipak ostaje u humornom tonu i na samom kraju zaključuje da je snjegović – dobio temperaturu. Tom se pjesmom Gardaš približava modernomu izrazu, zadržava vezani stih, ali naglašene stilogenosti u metrici, što je česta karakteristika i ostatka njegove dječje poezije, uz humoristični zaključak na kraju.

Motivima prirode i životinjskim motivima Gardaš se koristi kako bi prikazao prirodnu borbu za opstanak pa u pjesmi „Jednog ljetnog dana“ (1986: 10), stilski se još jednom oslanjajući na Vitezov i Paljetkov pristup,⁷ postiže humor, ali donosi i začuđujuće upozoravajuće obrate. Tematizira prirodnu borbu za opstanak u kojoj jači love slabije, ali te odnose i ironizira jer svatko ima svojega “neprijatelja” pa i najmanji među nama može izokrenuti, odnosno poremetiti taj omjer snaga. Pjesma donosi refleksivna promišljanja o jačini “velikih” i snazi “malih” i smislu života, a sve uz humorističan prizvuk.⁸

⁶ „Morske su sile ljetos probale / odgristi čak i komad obale / (šljunak su kao proso zobale). // Čak su se do jedne brane probile / i tvrdi kamen mljele i drobile, / dok nije pukla betonska brana / kao banana. // [...] Ali i kada u moru drijemaju / tko zna što li snuju i spremaju.“ „Morske sile“ (Gardaš 1998: 17).

⁷ „Usljed ljetnog dana svjetla / Ugledala lija pijetla / i odmah je odlučila / da ga smakne, da ga žvakne, / da ga krkne, da mu smrkne...“ „Jednog ljetnog dana“ (Gardaš 1986: 10).

⁸ „I baš tada jedna pčela / sleti lovcu nasred čela. / Nije došla ni zbog kruha, / nije došla ni zbog vode – / došla je da ga ubode... // Lovac čvrsto stegne palac / baš tada, iznenada, / pčela mu zabode žalac! // Istog trenu puška puče. / Vuk od straha zajauče, / vučji vikne, vučji skikne, / strašno vrisne, poljem klisne.“ „Jednog ljetnog dana“ (Gardaš, 1986:10).

Životinjski motivi

Motivi domaćih i divljih životinja u Gardaševoj su poeziji česti, a manifestiraju se na različite načine – od antropomorfiziranih prikaza u pjesmi „Svinja u trgovini“ (1998: 43), preko animalističkih prikaza u pjesmi „Krokodil (u zoološkom vrtu)“ (48-49) pa sve do toga da se životinjski motivi osuvremenjuju robotizacijom, kao u pjesmi „Robot-miš“ (1986: 8). Životinjskim motivima pjesnik često stupa u intertekstualni odnos s književnom tradicijom, već spomenutim pjesnicima Vitezom i Paljetkom te Vladimirom Nazorom, ali i s klasičnim basnama. Životinje Gardaš često uklapa u basnolike kontekste pa tako životinje prenose poruke, kao u pjesmama „Lijin oglas“ (1986: 11), „Mišje šišanje“ (1987: 4) i „Doktor Vučko“ (1998: 47); promišljaju o egzistencijalnim pitanjima, kao u pjesmi „Gljiva i muha“ (1986: 25); ali i o čovjekovim težnjama i vrijednostima u suvremenom svijetu, primjerice o težnji za slavom u pjesmama „Zec i klokan“ (1998: 53-54) i „Puževa olimpijada“ (44-45). Međutim, Gardaš preoblikuje i ustaljene stereotipe o životinjama, česte u basnama starijih razdoblja. Tako su u pjesmi „Kokoši sude pijetlu“ (1986: 11) kokoši poduzetne, ustaju protiv pijetla i ne dopuštaju da ih se omalovažava. U pjesmi „Hvalisavi miš“ (9) dolazi do otklona od uvriježenoga stereotipa mišjih karakteristika pa se miš prikazuje kao hvalisava i lažljiva životinja, a humor i poruka bliži su odraslim, iskusnijim čitateljima.⁹

Nokturalni motivi

U Gardaševoj se poeziji za odrasle nokturalni motivi često pojavljuju, ali noć se kao motiv pojavljuje i u dječjoj poeziji. Pjesnik ponekad naglašava noćnu mističnost i osjećaj straha, koji može biti opravdan, kao u pjesmi „Noć“ (1986: 22), a ponekad oslikava ugođaj noći u prirodi zanimljivim metaforama, kao u pjesmi „Što se sve događa noću“ (24). U dječjoj poeziji izostaje pesimističan ton i propitivanje prolaznosti koji su često povezani s motivom noći, ali se nokturalni motivi, obično stilizirani uvećanicama, rabe kako bi pojačali ugođaj straha, npr. povezan s atmosferskim prilikama, kao u pjesmi „Kišna noć“: „Kišna noć, noćurina, / spustila se kišurina“ (1998: 37).

Ljubav u dječjoj poeziji

Dječje ljubavne pjesme u Gardaševu stvaralaštvu pjevaju o mladenačkoj ljubavi, kao u pjesmama „Uvijek netko nekog voli“ (Gardaš 1986: 28), „Ne razumijem“ (31) i „Goranova boljka“ (31) ili metaforički i simbolički pjevaju o ljubavi među predmetima, kao u pjesmama „Bas i flauta“ (26), „Dvije trube“ (27) i „Uvijek netko nekog voli“ (28). Gardaš tu povezuje zaljubljenost s drugim povezanim osjećajima poput nesigurnosti, paradoksalnosti izricanja osjećaja koji se očituju zadirkivanjem i promjenama raspoloženja te patnjom zbog neuzvrćene ljubavi. U pjesmi „Ne razumijem“ lirski subjekt pati zbog ljubavi pa stoga relativizira dojam vlastitih kvaliteta i uobičajene ljubavne obrasce. Djevojke biraju nestašnije i zanimljivije dečke, kakav je i sam lirski subjekt, a svi njegovi pokušaji “zavođenja” bivaju neuspješni. Neuzvrćena ljubav,

⁹ “U tren oka je slagao / da ga je na povratku uhvatila kiša, / a on je, zahvaljujući izvrsnom vinu, / zaboravio pelerinu.” „Hvalisavi miš“ (Gardaš 1986: 9).

nerijetka u mladenačkoj dobi, u „Goranovoj boljci“ povezuje se s obiteljskom podrškom lirskom subjektu.

Pacifističke i angažirane pjesme

Svoje zbirke dječje poezije Gardaš završava pacifističkim pjesmama u kojima upozorava na ratne strahote ili važnost djeteta u svijetu pa ih možemo promatrati i kao dio proturatne socijalno angažirane lirike. U tim pjesmama progovara se o besmislu rata, suprotstavljajući dijete ratnim strahotama i naglašavajući dječju pacifističku narav u oprjeci prema odraslima, koji su i uzročnici ratova, kao u pjesmama „Pjesma protiv rata“ (1987: 20) i „Djeca poručuju“ (1998: 29). S druge strane, naglašava se dječja nezahtjevnost, nevinost i zahvalnost prema malim stvarima s porukom da bismo svi trebali biti kao djeca, kao u pjesmi „Ljepši će postati svijet“ (1987: 22). U pjesmi kontradiktorna izričaja „Molbe s uskliknicima“ (1986: 32) molbe se pojavljuju u obliku zapovijedi kojima se traži kraj ratnih zbivanja. Iako drukčija od ostalih, i ta se pjesma može povezati s optimizmom koji obuhvaća Gardaševu dječju poeziju, i to zbog nade da će molba pomoći.

U istu skupinu pjesama svrstavaju se i pjesme ekološke tematike u kojima upozorava na pogubnost čovjekova djelovanja na prirodu i ekološko zagađenje. U pripovjednoj pjesmi „Strašna mrlja“ (1998: 59-61), koja je prožeta i blagim humorom i igrom riječi, upozorava na strašne posljedice čovjekova djelovanja i ekološku katastrofu prouzročenu ljudskim utjecajem. Posljednja strofa poziva na angažman – treba djelovati odmah jer čovjek, koji je uzrok problemima, može biti i začetnik njihova rješenja (1988: 61):

Nemojmo čekati godina trista
da potjeramo te mrlje-aveti –
nek' nam što prije more problista
svojom bistrinom i čistom plaveti!

Poezija za odrasle – egzistencijalizam i tradicionalni motivi panonskoga podneblja

Dok autorovu dječju poeziju, kao što smo vidjeli, karakterizira optimizam, vedrina djetinjstva, blagi humor i rima, poezija za odrasle je ozbiljnija, često pesimističnoga prizvuka, uz dozu socijalne angažiranosti. U ovom radu analizira se Gardaševa poezija za odrasle koju je objedinio u samostalnim zbkama. Prva je objavljena zbirka *Na jednoj obali* (1968), nevelika zbirka u kojoj prevladavaju refleksivne i ljubavne pjesme, prožete motivima Slavonije, ali panonska se motivika u njoj još nije razvila kao što će se razviti u ostalim autorovim zbkama. Druga zbirka, *Balada o kapetanovu povratku* (1975), donosi pomak pjesničkoga stvaralaštva prema pesimističnijemu, egzistencijalističkomu izričaju refleksivne poezije prožete nihilizmom, osjećajem samoće te pitanjima prolaznosti, starenja i konačne smrti. Takav se pristup, značajnije izražen, javlja i u posljednjoj autorovoj zbirci *Glas koji te vodi* (2000), u kojoj se neogzistencijalistički konotira ratna zbilja. Gardaša možemo uvrstiti u one pjesnike koji su, prema Sanjinu Sorelu (2006), o ratnoj tematici pisali implicitno, ali aksiološki relevantnije od eksplicitne ratno-domoljubne lirike, odnosno u suprotnosti s njom. U svim zbkama pojavljuju

se i tradicionalni ili pejzažni motivi vezani uz Slavoniju, također prožeti ljubavnom tematikom ili nostalgijom za djetinjstvom.

U zbirku *Hej, bečari* (1996) skupio je Gardaš neke ranije napisane i/ili uglazbljene pjesme koje obuhvaćaju prvi dio zbirke i čine pjesme tzv. šokačkoga podkorporusa, odnosno tradicijskih slavonskih motiva i običaja, načina života i muško-ženskih odnosa. U tom dijelu zbirke pjesme imaju pretežno pozitivan ton, ne toliko čest u ostatku autorove poezije za odrasle, a motivi upućuju na privrženost Slavoniji pa mogu poslužiti prikazu šokačkoga života i bečarske ljubavi. Također, ističu se i dva autobiografska toposa – Osijek i Našice. I u drugim su dvama dijelovima prisutni panonski motivi, različito očitovani, od prikaza slavonskoga života i običaja, preko prirodnih ljepota do melankoličnih pjesama o smislu života, prolaznosti, ali i depopulaciji slavonskoga sela. Također, u zbirci je prisutna i ljubavna poezija, kao i propitivanje važnosti prijateljstva.

Analiza je pokazala da se, s obzirom na tematsko-motivsku zaokupljenost, Gardaševe pjesme za odrasle mogu svrstati u šest dominantnih tematskih cjelina: prostorno i egzistencijalno bogatstvo Slavonije, mediteranski motivi, pejzažne pjesme pesimistična ugođaja, refleksivna poezija egzistencijalističkoga karaktera, noć kao razdoblje promišljanja i spektar izričaja ljubavnih motiva.

Prostorno i egzistencijalno bogatstvo Slavonije

Prostor Slavonije i njezina priroda i ljudi zaokupljali su Gardaša u poeziji za odrasle od početnih pjesničkih ostvarenja do posljednjih pjesama. Slavonski prostor karakteriziraju konkretni motivi prisutni i u dječjoj poeziji: žito, odnosno pšenica, dunje, polja, ravnica, šume, cvijeće, ruže i drugo. Sanja Jukić i Goran Rem (2014) navode da biljni motivi implicitno suoznačavaju zemljinu učinkovitost koja omogućuje čovjekovu egzistenciju, a svijest o toj egzistenciji pretače se u pjesme. Slavonska motivika upućuje na prirodna bogatstva podneblja, a u Gardaševoj se poeziji ostvaruje vizualnim, olfaktilnim i gustativnim pjesničkim slikama. Čovjek ih stvara ili u njima uživa. Život je u takvu podneblju dvojako opjevan: od života koji su obilježili težački poslovi i uz njih povezani običaji (npr. žetva) do hedonizma i bečarske naravi u pjesmama tradicionalnoga, šokačkoga izričaja. Uvodna pjesma zbirke *Glas koji te vodi*, „Slavonske impresije“ (Gardaš 2000: 7–8), sažima autorovu poetiku o Slavoniji otkrivajući da je autor našao inspiraciju u tom podneblju obuhvaćajući tipične motive (ravnicu, hrast, šume, žito, dunje i dr.) koji ujedno predstavljaju i vizualne slike tipičnoga slavonskoga kolorita, odnosno zlatne boje, te izmjene godišnjih doba koje naglašavaju ljepotu krajolika. Iako pjesma donosi prostorne impresije, čovjek ima ključnu ulogu za doživljaj prostora oslikavajući vedru, gotovo bezbrižnu narav djevojčice koja pjeva dok radi.¹⁰

Dio pjesama koje tematiziraju često hedonistički slavonski život povezuje se s tradicijskom književnošću i folklorom toga kraja. Folklor dijela Slavonije koji se naziva Šokadijom i koji se prostorno odnosi na područje između Save i Drave povezujući Šokce, glazbu, tambure te način života koji uključuje zabavu, kola, svadbe i slična okupljanja,

¹⁰ „[...] Slavonijo, / dunjo mirisna! / Dunjo s liščem od topla zlata! // Dunjo, iznad čije krošnje promiču / bijeli oblaci – / kako ću pisati o tebi? // Hrastovi u žirenju, lipa u cvatu, / mirisi topla kruha i prezrelih boja. // Kako ću pisati o tebi, / Slavonijo: / u livadi djevojčica čuva krave / i pjeva!“ „Slavonske impresije“ (Gardaš 2000: 7–8).

nadahnuo je mnoge autore toga kraja (Rem i Rem 2009), a među njima i Gardaša. U zbirci *Hej, bećari*, na tragu narodne književnosti, stvorio je poeziju nadahnutu šokačkim načinom života, šokačkom kulturom, običajima, ali što je najvažnije – duhom, koji je pun života. Prvi ciklus zbirke oslikava različite nijanse slavonskoga života, od hedonizma, ljubavne, pa i erotikom nabijene poezije, do bekrijskoga života i njegovih popratnih posljedica. Uz takav se način života često povezuje i alkohol pa se ističe i njegova subverzivnost, kao u pjesmi „Što će meni Mercedesi“ (Gardaš 1996: 44–45). U tom se poetskom ciklusu prepliću motivi prošlosti i sadašnjosti, ali pjesme uz suvremene motive donose i upozoravajuće poruke o pretjeranom hedonizmu takva života. Posljednje pjesme ovoga ciklusa imaju nostalgičan prizvuk i nagovještaju promjene u društvu koje vode k nestajanju tipičnoga slavonskoga načina života, ali i dolazak novih vrijednosti i novih tehnologija, koje zamjenjuju stare običaje.

Gardaš je oslikao Slavoniju obuhvatom čitava raspona osjećaja koje ona budi u lirskom subjektu, kao i pozitivnih strana i problema s kojima se susreće taj prostor. To su osjećaji sreće, bezbrižnosti i već navedenoga hedonizma, koji su povezani uz prirodne ljepote i posebne ugođaje. S druge strane, nostalgična podsjećanja na prošla sretna vremena mogu imati i terapeutsku ulogu, kao u pjesmi „Suton na Dravi“ (1996: 60). U tim se pjesama nailazi i na pesimističan ton, čest u Gardaševoj poeziji, pa se slavonski motivi povezuju s prolaznošću života, teškim životom u tom podneblju te, u konačnici, i s odlaskom za boljim životom. Zbirku *Hej, bećari* zaključuje pjesnik, gotovo proročki, pjesmom o izumiranju slavonskoga sela, nestanku ljudi i druželjubiva slavonskoga mentaliteta (96):

Sedam gora
bez izvora.
Sedam sela
bez sijela.
[...]
Sedam sela
bez pelena.

Slavonski je život, s jedne strane prožet hedonizmom, a s druge teškim radom, nužno povezan uz zemlju (Brešić 2005):

[...] zajedničko svim viđenjima slavonske književne tradicije je zemlja, zapravo doživljaj zemlje, koji je u osnovi određen – za razliku od južnjačke racionalne – jakom emocionalnom percepcijom a uz koju ide i specifičan, nazovimo ga tako, kontinentalni književni diskurs.

Zemlja u Gardaševoj poeziji donosi život, sve ju u prirodi poštuje pa lirski subjekt i sam želi biti poput zemlje, kao u pjesmi „Pod ovim nebom“ (Gardaš 2000: 15). Plodnost zemlje provodni je motiv poezije, ali i težak rad koji rezultira plodnošću i u tom kontekstu, s točke čovjekove egzistencije, zemlja implicira rađanje i novi život.

Geografski prostor Slavonije karakterizira ravnica kao reljefno određenje, ali u tom se prostoru nalazi i gorje koje tu ravnicu omeđuje. Iako geoidentitetno smatrano sekundarnim (usp. Jukić i Rem 2014: 29), gorje ima ulogu i “čuvara” ravnice kao u pjesmi

„Papuk“ (Gardaš 1968: 19), u kojoj gorje svojim pejzažnim obilježjima predstavlja prostor mira i spokoja.

Toponimska određenja u slavonskom ciklusu, kao što je već spomenuto, autobiografski su određena gradovima u kojima je Gardaš živio, Našicama i Osijekom. Kada piše o Osijeku, ton je optimističan, urbani je senzibilitet prepleten prepoznatljivim osječko-slavonskim motivima (rijekom, ravnicom, dobrim ljudima, širokom dušom) te izražava emocije prema gradu i oslikava njegovu ljepotu, primjerice u pjesmama „Osijek“ (1975: 29) i „Čuvaj ga, čuvaj, jedina“ (1996: 57–58). Autobiografska podloga kada piše o Našicama povezana je s razdobljem djetinjstva pa se u pjesmi „Vratit ću se u Našice“ (2000: 9) lirski subjekt nostalgичno prisjeća prošlosti, a retrodeskriptivno prizivanje djetinjstva, sretnoga prošloga vremena, zaključuje spomenom majke. Konkretna slavonski lokalitet idilično je opisan, a osim pejzaža tom osjećaju pridonose i karakteristike ljudi.

Mediterranski motivi

Iako je Gardaš pretežito zaokupljen motivima povezanim uz Slavoniju, kao i u dječjoj poeziji, osim panonskoga u njegovoj se poeziji nalaze i tematsko-motivske odlike mediteranskoga prostora. Motiv mora, kao „velika tema“,¹¹ povezan je s refleksivnim promišljanjima o čovjeku, njegovoj veličini, odnosno beznačajnosti te smislu života. More predstavlja prostor beskraja koji je u oprjeci prema čovjeku te naglašava njegovu prostorno-vremensku limitiranost, kao u pjesmi „Svaki put kao da se“ (2000: 40).¹² Osim toga, priziva i razmatranje čovjekove egzistencije povezane sa smrću i nestajanjem. More je, također, i prostor koji pojačava nostalgiju svojim metafizičkim djelovanjem. U pjesmi „Zdrobljen, razmrvljen“ (39) lirski je subjekt na obali, rastrojenoga psihičkoga stanja, u vlastitim mislima potaknutim teškim radom, ali more, koje ga je omamilo i privelo takvu razmišljanju, donosi i otrježenje i povratak u realnost, metaforički iskazano zubima od žara i pjene.

Motivi mediteranskoga kruga u Gardaševoj poeziji imaju i narativan karakter prožet refleksivnim oprjekama o smislu života, starosti i mladosti te o vlastitom identitetu. More se vezuje uz plovidbu i iskustva, ali i zavičaj kojemu se vraća, kao traganje za ishodišnim praprostorom i vlastitim identitetom, kao u pjesmi „Balada o kapetanovu povratku“ (1975: 19) u kojoj se kapetan, obilježen osjećajem nepripadnosti, odnosno „prokletstvom lualaca“ (Knežević 2013: 69), nakon oplovljenih mora, lutanja i stečenoga bogatoga životnoga iskustva i razočaranja, vraća zavičaju kao prostoru željene sigurnosti i pripadnosti.¹³ Dojam povratnika može se razlikovati od dojmova

¹¹ Prema Sanjinu Sorelu (2003), naklonjenost velikim, univerzalnim temama jedna [je] od karakteristika mediteranskoga diskursa obuhvaćajući Povijest, Bitak, Vrijeme, Baštinu i Prostor.

¹² „Svaki put kao da se / približim smrti / kad me dodirne more. // Svaki put ja postajem manji, / a ono veće i beskrajnije; / ja tiši – / ono bučnije i nestrpljivije. [...]“ „Svaki put kao da se“ (Gardaš 2000: 40).

¹³ „Plovio je po svim morima, / spuštao sidro u svim lukama svijeta, / on, mrki kapetan, sa dvanaest mornara. // [...] Teško je biti kapetan na tuđem brodu / i k tome još s tuđom posadom. // I upravi brod prema dalekoj luci / iz koje se otisnuo prije mnogo godina.“ „Balada o kapetanovu povratku“ (Gardaš 1975: 19).

svih ostalih, nagovještavajući i besmisao života i identitetsku nepripadnost, praćenu oprjekom starosti i mladosti, kao u pjesmi „Još jednom o kapetanovu povratku“ (Gardaš 1975: 20), u kojoj izostaje očekivano društveno priznanje povratniku, a metanarativnim komentarima, grafički odvojenim u zagradi, otkriva se da poštovanje ne zadobiva ni na svojem brodu.¹⁴ U pjesmi se razlikuju svijest o sebi lirskoga subjekta i dojam drugih o njem, upućujući na nerazumijevanje među generacijama, nepoštovanje starijih od mladih naraštaja, ali i promjene koje se događaju protekom vremena.

Razlike mediteranske i panonske inspirativne okosnice čini i zemlja, koja je u pjesmama lociranim u primorski kraj u suprotnosti s plodnom slavonskom zemljom tematiziranom u pjesmama panonskoga kruga, kao što je „Žetvena pjesma“ (1996: 65)¹⁵ te ju obilježava škrtost i težak rad s nesigurnim plodovima toga rada, što se vidi u pjesmi „Maslina“ (1968: 12).¹⁶

Pejzažne pjesme pesimistična ugođaja

Pejzažni su motivi u Gardaševoj poeziji najčešće vezani uz već spomenuti slavonski prostor te su u toj poeziji najčešće u funkciji dočaravanja ljepote i ugođaja toga podneblja, ali pojavljuju se i u pjesmama univerzalne prostorne orijentacije. Pejzažna poezija tematizira postizanje ugođaja potaknuta prirodom, dobom dana ili godišnjim dobom, a često je prožeta pesimističnim tonom.

Tematiziranje doba dana povezano je s ugođajem u prirodi, ali i dojmom koji ono ostavlja na čovjeka. Jutro je u oprjeci prema noći, to je razdoblje početka života, dok noć predstavlja razdoblje tame, usp. pjesme „Jutro“ (Gardaš 1968: 14) i „Prejutarje“ (1975: 31). Pejzažne pjesme obuhvaćaju i motive prirodnih pojava i njihove snage i učinka na čovjeka. U pjesmi „Vjetrovi“ (1968: 15) snaga vjetra gradira od rađanja u planini, preko silaska u polje i donošenja nemira i oluje, do konačne jačine hiperbolizirane otvaranjem vrata pakla.

Pejzažni se motivi ostvaruju i u pjesmama fatalističkoga sentimenta, kao u pjesmi „Vrbe na obali“ (Gardaš 2000: 42) u kojoj stablo, koje prema Gastonu Bachelardu (2000[1957]) ima simboliku veličine te uvećava ono što ga okružuje, osjeća usamljenost zbog svoje statičnosti uzrokovane pokretljivošću prirode koja ga okružuje. Kraj pjesme zatvara krug emocija nagoviještajući samoubojstvo – personificiranjem vrbe koja skače u rijeku.

Refleksivna poezija egzistencijalističkoga karaktera

Osim Slavonije, koja je tematsko-motivskim krugom najzastupljenija u Gardaševoj poeziji, a pojavljuje se, drukčije konotirana, i u ovom krugu pjesama, refleksivna promišljanja o smislu života, čovjeku i njegovoj ulozi na svijetu i u prirodi, životnim

¹⁴ „I neće više biti plima i oseka. / Reći ću: posada, voljno! / Momci će pobacati kape u zrak / i poletjeti u javne kuće. / More će se možda malo rastužiti. // (Mornari kao mornari: / naslonili se na ogradu / i pljučkaju u more.)“ „Još jednom o kapetanovu povratku“ (Gardaš 1975: 20).

¹⁵ „Pšenica se povila u pasu, / zlatom bukte rodna polja naša. / Nabubrilo i zrnje u klasu / kao prsa jesenašnjih snaša.“ „Žetvena pjesma“ (Gardaš 1996: 65)

¹⁶ „Kleči na golom kamenjaru / Mnoge godine i plodove / Na sivim leđima noseći. // Zagrižeš smeđi plod / I ne znaš / Da li će ulje / Ili krv / Iz njega poteći.“ „Maslina“ (Gardaš 1968: 12).

promjenama, prolaznosti, kao i odnosi starosti i mladosti, zaokupili su Gardašev poetski izričaj već od prve zbirke *Na jednoj obali*. Refleksivne pjesme najčešće pesimistična tona upućuju na beznade, besmisao života, gubitak ideala i empatije te razočarenje. Pjesma „Dan kada se ne dešava ništa“ (1975: 42) pjeva o potpunom gubitku empatije, a depresivno se raspoloženje u pjesmi pojačava anaforičnim ponavljanjem (isto):

Dan kada se ne dešava ništa
 Dan kada se ne osjeća ništa
 Dan kada se ne želi ništa.

Sva težina života materijalizira se u metafori o životu u pjesmi „Čudovište i ja“ (1975: 45–46), u kojoj čudovište predstavlja život i izazove koje život stavlja pred nas. I u toj se pjesmi gradacija rabi kako bi se prikazale mijene, odnosno “rast čudovišta” – od blagoga do strašnoga, odnosno čudovište se, kao i život, lakše podnosi u mladosti, ali tijekom godina postaje teže i negativnije s konačnom pobjedom nad čovjekom, naglašavajući čovjekovu nemoć u odnosu na život i, u konačnici, smrt. Pesimističan ton čovjekova besmisla ublažava se mirenjem lirskoga subjekta sa sudbinom u pjesmi „Sada je tako kako jest“ (44) te shvaćanjem dualnoga karaktera svijeta u kojem sve može biti i dobro i loše u pjesmi „Svijet općenito nedorečen“ (63). Zbirka *Glas koji te vodi* završnom minijaturom bez naslova¹⁷ nagoviješta postojanje dobra i ljubavi, ali ipak zadržava pesimističan ton jer to nije ovdje ni sada.

Uloga i status čovjeka u Gardaševoj se poeziji propituje u njegovu odnosu prema prirodi, ističući s jedne strane čovjekov destruktivan karakter koji dovodi do osjećaja superiornosti nad slabijim bićima, primjerice u pjesmi „Zatvorenih očiju“ (1968: 6), a s druge strane otkriva čovjekovu beznačajnost i nemoć u odnosu prema silama prirode, kao u pjesmi „Vjetrovi“ (15), ili prema njezinoj veličini, u pjesmi „Svaki put kao da se“ (2000: 40).

Zemlja i voda prepoznaju se kao konstantni motivi Gardaševe poetike, uz povremena nadograđivanja geografskim označiteljima i značenjima, a češće ontološkom pojavnosti tih motiva. Jukić i Rem (2014) tvrde da se voda može pojaviti u različitim varijetetima, od mora, kao velika, prostrana homogena masa, do pojavnosti vode u djelima kontinentalnoga kruga u dezintegrirajućim formama, kao privremena, povremena, u kretanju i dr., te se miješa s kopnom i subjektivim prostorom. U Gardaševoj je poeziji rijeka čest motiv refleksivne poezije i simbolizira tijek života koji nepovratno teče. Rijeka u pjesmi „Lađa prepuštena talasima“ (1968: 18) skriva manje ili veće opasnosti, a lađa, koja simbolizira čovjeka, plovi neovisno o tim opasnostima, kao što i čovjek mora ići dalje unatoč svim problemima. Opet se naglašava čovjekova nemoć u odnosu na vrijeme i život jer čovjek, iako se trudi, ne može zaustaviti vrijeme pa lađa polako tone (isto):

Svakim zamahom vesla, svakim pokretom ruke
 Htjedosmo oteti lađu razbješnelome toku
 U žurbi nismo vidjeli da ona polako tone.

¹⁷ “... A negdje / zacijelo / raste / granato drvo ljubavi.” (Gardaš, 2000: 81).

Velik dio Gardaševih refleksivnih pjesama zaokupile su pjesme u kojima se razmišlja o mijenama u čovjekovu životu, prolaznosti i smrti. Prolaznost života simboliziraju rijeke i jednosmjernost njihova toka, bez mogućnosti povratka, donoseći u konačnici i smrt, kao u pjesmama „U crnim vodama“ (1975: 59) i „Zašto uzdišeš noćas, vodo“ (60). U pjesmi „U crnim vodama“ smrt je u metafori prikazana crnom vodom koja teče udesno, naglašavajući jednosmjernost toga puta. Približavanje smrti ostvareno je gradiranjem utjecaja vode na lirski subjekt od obuhvaćanja koljena, pojasa do konačnoga dolaska vode do grla. Beznađe i besmisao naglašeni su krajem pjesme jer smrt ne donosi mir, nego upravo suprotno – nespokoj.¹⁸

Problematiziranje starenja tematizira se i kontrastiranjem mladosti i starosti, kao u pjesmi „Kada smo krenuli“ (1975: 40) u kojoj je mladost razdoblje poleta, optimizma, snage i samopouzdanja, a mijena je naznačena metanarativnim komentarima pisanim u perfektu, što sugerira da je to razdoblje prošlo. Starosti se suprotstavlja i djetinjstvo u pjesmi „Igra“ (51) u kojoj igra i sunce simboliziraju bezbrižno djetinjstvo i vrijeme, a prolaznost dana nagoviješta i simbolizira tijek života te odraslu dob u kojoj nema bezbrižnih aktivnosti poput onih u djetinjstvu. Kontrast djetinjstva i odrasle dobi u Gardaševoj se lirici problematizira i kroz motive prijateljstva koje je u djetinjstvu postojano, ali zbog različitih životnih uzroka poslije prestaje. U pjesmi „Pismo bivšem prijatelju“ (2000: 45-46) lirski se subjekt, potaknut jesenskim ugođajem i bogatstvom toga doba godine, nostalgичno prisjeća djetinjstva i snažnoga prijateljstva, metaforički prikazanoga kao držanje ljestava, uz želju za obnovom toga odnosa. Prijateljstvo, koje se u Gardaševoj poeziji pokazuje kao bitan dio čovjekova života, često je prožeto osjećajima usamljenosti ili nostalgije, ali i potrebe za utjehom u teškim vremenima, primjerice u pjesmama „Digni glavu, brate“ (1996: 78), „Glavu gore, prijatelju!“ (79) i „Nikad nije kasno“ (80).

Uz promišljanja o životu često se veže motiv puta koji je, kao i rijeka, metafora života te ga karakterizira nedefiniranost smjera, kao u pjesmama „Put“ (1975: 26) i „Putnici“ (1968: 10). Put simbolizira i smrt, prikazanu u metafori kao dalek put u pjesmi „Na dalek put mi je poći“ (1975: 67). U spomenutoj pjesmi „Putnici“ put predstavlja vožnju koja je duga i nejasnih vidika, ispunjena i teškim i svijetlim trenucima, kao i čovjekovim težnjama za promjenama i nečim novim, ali istodobno i traženjem „mirne luke“. Pjesma relativizira čovjekov smisao u svijetu motivom vremena koje se vrti nagovještavajući čovjekovu privremenost „u stalnoj mijeni rađanja i smrti“ (1968: 10).

Smrt kao motiv prožima više pjesama, a u posljednjoj zbirci ostavlja i aluziju na, rijetko eksplicitno navedena, ratna zbivanja 1990-ih godina, u pjesmama „Sve je prošlo“ (2000: 31), „Ne kaplje kap po kap“ (23), „Triptih“ (26) i „Kao nepročitan stih“ (27)¹⁹.

¹⁸ „Ja u vodama crnim. Do koljena, do pojasa, do grla. / Do nespokoj.“ „U crnim vodama“ (Gardaš 1975: 59).

¹⁹ Dok se u ostalim pjesmama ratna zbilja predosjećaju, ali nije eksplicitno naznačena, u pjesmi „Kao nepročitan stih“ sugerirana je „gruvanjem topova“: „Negdje gruvaju topovi / negdje / kletve i plač.“ (Gardaš 2000: 27).

U refleksivnoj poeziji dočaravanju besmisla života pridonose i nokturalni motivi koji pojačavaju dojam melankolije i tuge. Lirski subjekt nerijetko je usamljen, a samoću potenciraju prostori u kojima se nalazi, poput polja, ili pogled u nebo i zvijezde, odnosno u velika, neomeđena prostranstva koja simboliziraju usamljenost i izgubljenost, kao u pjesmi „Bijelim poljem“ (Gardaš 2000: 24). U toj se pjesmi pesimističan ton i predznak smrti pojačavaju uporabom metafore u kojoj je smrt s mliječnim zubima još mlada, ali polako ide za lirskim subjektom slijedeći ga. Noć je i razdoblje loših slutnja, predosjećaja da slijede negativni događaji, što može sugerirati već i naslov pjesme „Spušta se noć“ (22).

Osim noći, i jutro je razdoblje za refleksije, iako je povezano s prirodom, voćem i cvijećem, kao vrijeme početka. U pjesmi „Onoga jutra“ (21) jutarnja je atmosfera u kontrastu s mrakom koji lirski subjekt osjeća u sebi, s nadom da i njega može probuditi početak dana.

Pitanja smisla života povezuju se s ljubavnim motivima, odnosno ljubavlju kao najvažnijom čovjekovom emocijom, primjerice u pjesmi „Godine“ (1975: 66). U pjesmi „Molitva za život i ljubav“ (1968: 9) metaforički se motivom stabla prikazuje čovjekova uzvrćena molitva za životom i ljubavlju. Rast i listanje stabla znače čovjekov rast, a ljubav se stavlja na prvo mjesto (isto):

[...] pjesma je molitva za život,
za ljubav – prvi stih.

Gardaš u refleksivnoj poeziji odabire motive čije značenje katkada ne cijenimo dovoljno ili ne razmišljamo o njihovoj važnosti, kao što je motiv ruku. U pjesmi „Ruko čovjekova“ (2000: 43-44), posvećenoj Matku Peiću, provodni su motiv ruke, čija se važnost promišlja u različitim trenutcima čovjekova života, od teškoga rada do othranjivanja djece i milovanja žene. Relativnost čovjekove trajnosti problematizira se u odnosu tjelesnosti i riječi. U pjesmi „Okamina“ (1968: 20) suprotstavlja se riječ i čovjekovo tijelo te pjesnik metatekstualnim komentarima upućuje na trajnost riječi u odnosu na ljudsku prolaznost. Riječ ima i svoju težinu te je ona “kamenoteška”, što upućuje na njezinu moć iako nije materijalizirana. Pjesma se može povezati i s pjesničkim stvaralaštvom koje ostaje i nakon što tijelo nestane, tj. sa stalnim pjesničkim toposom *exegi monumentum aere perennius*.

Neke su refleksivne pjesme i humoristično intonirane, kao „Vilma“ (1996: 76) koja pjeva o ženskoj taštini i nerealnim željama. Iako humorističnoga tona, pjesma ima ozbiljan podtekst o prolaznosti mladosti, precjenjivanju vlastitih sposobnosti i očekivanjima usmjerenim materijalnim vrijednostima, a ne pravim životnim vrijednostima, prije svega obrazovanju.

Noć kao razdoblje promišljanja

Nokturalne pjesme se, s obzirom na čestotnost, izdvajaju kao dio zasebnoga ciklusa. Noć je vrijeme smirivanja i opuštanja, ali i promišljanja, spoznaje, tuge, osviještenja, mističnosti te okrutnosti. Pjesma „Putujem sam, noć me prati“ (Gardaš 1968: 8) ima zaokruženu kompoziciju i omeđena je katrenom na početku i na kraju, koje je smještaju

u ambijent noći s pratećim motivima mjeseca, putovanja i samoće. Središnji dio pjesme intertekstualno korespondira s renesansnom lirikom motivima satira, mrtve djevojke te cvjetova mirta, kao i vjetra koji sve to prekida, aludirajući na san koji se prekida prolaskom noći. Nokturalni su motivi u pjesmi u funkciji predočavanja samoće lirskoga subjekta koja se intenzivira noću, uz snena priviđenja.

U pjesmi „Noći šumna, šumorna“ (1975: 35) obuhvaća različite vidove simbolike noći, od razdoblja ugone i usporedbe noći s ružom, izražavajući njezinu ljepotu, do noći kao razdoblja strasti i pohote i krajnje gradacije noći na kraju, u kojoj se ističe njezina crnina, odnosno svijest da noć može biti opasna i strašna. Tu mističnost i opasnost noći u pjesmi „Crn pauk“ (62) pojačavaju munje i gromovi, a noć, koja je izobličena i grješna, ne donosi svanuće, nego nagoviješta beznadnost. Metanarativni komentari o grješnim ljudima upućuju na čovjeka kao uzročnika svega lošega.

U pjesmama u kojima se pojavljuju nokturalni motivi prepliće se promišljanje o starosti i osviještenje prolaznosti. U pjesmi „Mjesečina“ (1975: 30) u uvodnim se strofama dočarava ugođaj noći, mirnoće i smiraja, ali osjećaji lirskoga subjekta u kontrastu su s tim ugođajem. Stoga se pesimističnim tonom tematizira starenje, ali i osjećaj beznađa lirskoga subjekta koji je do vrhunca doveden krajem pjesme (isto):

Svi su putovi već
u zvjezdanoj magli izgubljeni.
Meni je poći putem mjesečine.

Nostalgičnost noći u Gardaševim je pjesmama povezana s ljubavnim motivima, čekanjem i čežnjom, primjerice u pjesmi „Ona će i noćas doći“ (Gardaš 2000: 48), ali i prijateljstvom. U pjesmi „O prijateljima“ (28) lirski se subjekt prisjeća svojih preminulih prijatelja s predosjećajem i propitivanjem o vremenu vlastite smrti odnosno ponovnoga susreta s njima.

Spektar izričaja ljubavnih motiva

Ljubavna je lirika u Gardaševu stvaralaštvu zastupljena u više različitih tematsko-motivskih i ugođajnih cjelina, od ljubavnih početaka, preko razvoja prvih emocija, čekanja i prvih patnja prouzročenih ljubavlju, npr. u pjesmi „Prva ljubav“ (1968: 23), preko strasti pa do osjećaja ljubavnoga zamora te do melankolične ljubavne poezije u kojoj lirski subjekt pati zbog neuzvraćene ljubavi, praćene pesimizmom i ustaljenim ljubavnim sintagmama, kao u pjesmi „Mimoilaženje“ (7), a konačno i do kraja ljubavi, primjerice u pjesmi „Osluškujući neke unutarnje zvukove“ (1975: 14). I u ljubavnoj se poeziji pojavljuju motivi koji se protežu kroz ostale cikluse, poput rijeke. Rijeka ponovno simbolizira nepredvidljivi život koji sada pred zaljubljenike stavlja izazove, kao u pjesmi „Borba s rijekom“ (1968: 27). Kroz ljubavnu se poeziju provlači i slavonski ruralni, ali i urbani ambijent, npr. u pjesmi „Što je prošlo ne vraća se više“ (1996: 69). Dio je pjesama ljubavne tematike pesimistična tona u kojima jednostrana ljubav u svojem trajanju uzrokuje patnju lirskoga subjekta, primjerice u pjesmama „Iščezla si“ (1975: 34) i „Onaj glas“ (41).

Zaseban ciklus Gardaševe ljubavne poezije čini bečarska poezija koja se oslanja na tradicionalni slavonski način života i hedonizam koji uključuje i zabavu prepletenu erotikom i strašću. U tom se ciklusu poezije nerijetko pojavljuju seksualne aluzije, tipične za bečarski poetski izričaj. Lirski su subjekti i muški i ženski, a moral se ženskih lirskih subjekata razlikuje od tradicionalnoga poimanja ženskih uloga u društvu i obitelji pa su tako žene sklone zavodjenju, zabavi i prepuštanju erotskomu uživanju, primjerice u pjesmama „Kad smo sinoć išli iz Našica“ (1996: 11), „Komušanje“ (12–13) i „Daj mi, diko, jabuku“ (16–17).

U ljubavnoj se poeziji ljubav materijalizira kroz usne i oči prikazane metaforom kao nasmijane zvijezde, a oba motiva čine ustaljene motive ljubavne poezije. Ljubav u lirskom subjektu izaziva fiziološke reakcije, uključujući i bol. Prva je ljubav ta koja je pokazala sav spektar emocija te srce rasjekla na dva dijela. Prirodne pojave, ali i voda i hrana, motivi su kojima se Gardaš koristi kako bi naglasio intenzitet ljubavi. Vatra je metafora ljubavi, ali ona može biti dvojaka – i strast i patnja. U pjesmi „Vatreni sonet“ (1968: 16) ljubav se pojavljuje kao ideal koji započinje u očima, iz moći koju pogled može imati u njezinu razvoju. U sonetu se nijansiraju emocije, od zavodjenja, preko strasti do patnje.

Iščekivanje, nostalgija te težnja za promjenom u ljubavnoj se poeziji vezuju i uz motiv vjetra. U pjesmi „Vjetar s mora“ (2000: 37) lirski je subjekt usamljen, daleko od doma i nada se da će putem vjetra dobiti odgovore od svoje drage. Intenzitet se ljubavi naglašava poistovjećivanjem ljubljene s kruhom i vodom u pjesmi „Ti, koja si bila moj kruh i moja voda“ (1975: 33) u kojoj Gardaš pjeva o izgubljenoj ljubavi.

I doba dana važno je za ugođaj ljubavne poezije; kraj dana vrijeme je kada se sve smiruje, ali se osjećaji tuge i nostalgije pojačavaju kao u pjesmi „Odlazak u predvečerje“ (1968: 24), u kojoj ljubavnu patnju simboliziraju teške, bespomoćne ruke, čime se upućuje na to da ljubavna patnja uzrokuje nemoć pojedinca u svim područjima života.

Kraj ljubavi, opjevan u pjesmi „Osluškujući neke unutarnje zvukove“ (1975: 14), prikazuje se metaforom zida pred kojim su se ljubavnici našli, a pjesničke slike (raspršene latice cvijeća, san razbijen u krhotine) nagovještavaju nepovratan kraj ljubavi. Pjesma ima pesimističan ton jer zaljubljenici shvaćaju da su se nepovratno promijenili i da je ljubavi došao kraj (14):

Između nas i nas ispriječio se zid
membrana, možda, opna neprobojna,
čije treperenje oslušujemo uplakani.

Iako manje konzervativna nego poezija za djecu, i u poeziji za odrasle u nekim se pjesmama zadržava takav ton i zauzimaju tradicionalni stavovi o životnim vrijednostima. U pjesmi „Voljela je parkove“ (1968: 19) riječ je o razuzdanoj djevojci koja nije upoznala pravu ljubav, a konzervativan se stav lirskoga subjekta prema njoj očituje u implicitnoj osudi zbog njezine razuzdanosti, provoda, pijanstva i težnje za krivim, materijalnim vrijednostima. Posljednje dvije strofe upozoravaju da se iz takva načina života ne može roditi prava ljubav te da takvo ponašanje rezultira usamljenošću. Netipično za poeziju

za odrasle, pjesma je gotovo pedagoška, docirajući o tom kako se treba, odnosno ne treba ponašati i živjeti.

Ljubavna poezija ne tematizira samo partnersku ljubav, nego i ljubav prema majci, koju prikazuje metaforom topline i sunca, prikazujući ju kao stalniju u odnosu na partnersku ljubav te neovisnu o životnoj dobi. Tema je pjesme „Majci Cvijeti G.“ (1968: 11) krug života u kojem je sve sklonu mijenama, čovjekovo, odnosno majčino se tijelo mijenja, ona stari, ali ljubav je trajna, a njezin intenzitet i postojanost uspoređuju se s kamenom i mačem.

Zaključak

Hrvatski istraživači dječje književnosti do sada su se pretežito bavili Gardaševim proznim stvaralaštvom te sporadično poezijom za djecu i odrasle. U ovom radu analizirana je njegova dječja poezija i poezija za odrasle s obzirom na prevladavajuće značajke i tematsko-motivske cjeline. Analiza je pokazala da postoje neke sličnosti dvaju dijelova autorova opusa, ali da se među njima uspostavlja binarni odnos koji se temelji na oprjci optimistično – pesimistično.

Karakteristike koje povezuju obje skupine njegovih pjesama, tj. onu namijenjenu dječjoj, te onu upućenu odrasloj čitateljskoj publici, obuhvaćaju okrenutost Slavoniji te odabir motiva panonskoga motivskoga kruga kojima se izražava ljepota i bogatstvo prostora, hedonizmu sklon način života i običaji. Osnovna je razlika među njima u oblikovanju tih zajedničkih motiva i motivskih sklopova. U dječjoj poeziji naglašena je životna vedrina i ljepota pejzažnoga bogatstva prostora, a pjesme za odrasle često su prožete pesimističnim tonom te propitivanjima o smislu života, prolaznosti, a katkada i aktualnoj problematici siromašenja i depopulacije slavonskoga prostora. Zaseban krug poezije prožete slavonskim motivima čine pjesme šokačkoga podkorporusa u kojima je pjesnik okrenut tradicionalnomu narodnomu izričaju.

Motivi mediteranskoga kruga također su dio obiju cjelina autorove poezije. Dječje pjesme otkrivaju putopisni karakter i povezuju se s ljetnom razbibrigom, a u poeziji za odrasle dominira refleksivno promišljanje o smislu života, starenju, društvenom uklapanju, ljubavi i dr.

Socijalno angažiranim pjesmama završava Gardaš svoje zbirke dječje poezije, zazivajući bolji svijet za djecu. Angažiranost je odlika i poezije za odrasle te u njoj, iako rijetko eksplicitno, progovara o besmislu rata.

Gardaša kao dječjega pjesnika s obzirom na prevladavajuće tematsko-motivske cjeline, kao i na odabir i obradu tema i motiva možemo smatrati tradicionalistom, koji, uz povremeno uvođenje suvremenih motiva povezanih s tehnologijom i mehanizacijom, svoje pjesme često isprepliće i s ontološkim pitanjima prolaznosti, starenja te čovjekova karaktera. Pejzažne motive koristi kako bi dočarao ljepote prirode pa je ton tih pjesama pretežno optimističan, za razliku od uporabe motiva prirode u poeziji za odrasle. U dječjoj poeziji Gardaš često preuzima ili modificira već poznate i uvriježene motive i stilske postupke stupajući i u intertekstualni odnos s Grigorom Vitezom, Lukom

Paljetkom i Vladimirom Nazorom. Stilske inovacije ne prevladavaju, ali se pojavljuju u vidu metatekstualnih propitivanja stvaralaštva i autonarativnih komentara, a česta je i stilogena uporaba metričke. Navedena stilska obilježja, uz prisutnost narativnosti, nalazimo i u njegovoj poeziji za odrasle.

U Gardaševoj poeziji za odrasle prevladava pesimističan ton jer je pjesnik zaokupljen egzistencijalističkim promišljanjima, često prožet nihilizmom i osjećajem samoće, obuzet pitanjima čovjekove uloge u svijetu, starenja i prolaznosti te u konačnici i smrti. Analiza prevladavajućih tematsko-motivskih cjelina Gardaševe poezije za odrasle pokazala je da pesimističan ton prevladava u svim cjelinama, uz iznimku u poeziji tzv. šokačkoga kruga.

Na temelju razmatranja dvaju dijelova autorova opusa i razlika u njegovu pristupu poeziji za djecu i poeziji za odrasle, može se zaključiti da je Anto Gardaš dječju poeziju prilagodio mladim čitateljima zadržavajući prevladavajuće značajke i ton dječje poezije, dok je ton poezije za odrasle ozbiljniji i prožet egzistencijalističkim promišljanjima i panonskom motivikom.

Popis literature

Primarna literatura

- Gardaš, Anto. 1968. *Na jednoj obali*. Slavonski Brod: Mala biblioteka "Posavskih tokova".
- Gardaš, Anto. 1975. *Balada o kapetanovu povratku*. Osijek: Biblioteka Revije.
- Gardaš, Anto. 1986. *Uvijek netko nekog voli*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gardaš, Anto. 1987. *Prvi suncokreti*. Zagreb: Naša djeca.
- Gardaš, Anto. 1996. *Hej, bećari*. Vinkovci: Privlačica.
- Gardaš, Anto. 1998. *Plavokrila ptica*. Osijek: Matica hrvatska.
- Gardaš, Anto. 2000. *Glas koji te vodi*. Osijek: Matica hrvatska.
- Gardaš, Anto. 2003a. *Dobro je imati brata*. Zagreb: Profil.
- Gardaš, Anto. 2003b. *Ljepši će postati svijet: izbor pjesama za djecu*. Zagreb: Alfa.

Sekundarna literatura

- Bachelard, Gaston. 2000[1957]. *Poetika prostora*. Prevela Zorica Ćurlin. Zagreb: Ceres.
- Brešić, Vinko. 2005. Slavonska poetika zemlje: razgovor s Vinkom Brešićem, Razgovarao Ivica Matičević. *Vijenac* (288). <<https://www.matica.hr/vijenac/288/slavonska-poetika-zemlje-9232/>>.
- Dragun, Dragica. 2008. Dječje pjesništvo Ante Gardaša. U: *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Zlatni danci 9 – Život i djelo (vanje) Ante Gardaša*, ur. Ana Pintarić. 198–206. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, MH Osijek.
- Hranjec, Stjepan. 2004. *Hrvatski dječji klasici*. Školska knjiga: Zagreb.
- Hranjec, Stjepan. 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jelčić, Dubravko. 1988. Periodizacija i naraštaji hrvatskog pjesništva trideset i pet godina (1945–1979). U: Stamać, A. *Suvremeno hrvatsko pjesništvo*, ur. Ante Stamać. 11–34. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Jukić, Sanja i Goran Rem. 2014. *Panonizam hrvatskoga pjesništva I, Studij Slava Panonije, uvod u teoriju stila s intermedijalnom studijom Vlastimira Kusika*. Budimpešta; Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Eötvös Loránd University; Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.

- Knežević, Sanja. 2013. *Mediteranski tekst hrvatskoga pjesništva: Postmodernističke poetike*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Rogić Nehajev, Ivan. 2023. Osvrt na dva lika suvremenosti hrvatskog pjesništva 1990. – 2022. *Croatica* 47 (67): 19–44. <https://doi.org/10.17234/Croatica.67.2>.
- Milanja, Cvjetko. 2001. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, II. dio, Zagreb: altaGAMA.
- Milanja, Cvjetko. 2003. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, III. dio, Zagreb: altaGAMA.
- Milanja, Cvjetko. 2012a. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, IV. dio, knjiga 1. Zagreb: altaGAMA.
- Milanja, Cvjetko. 2012b. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, IV. dio, knjiga 2. Zagreb: altaGAMA.
- Mrkonjić, Zvonimir. 2009. *Suvremeno hrvatsko pjesništvo. Novi tekstovi (1970. – 2010.)*. Zagreb: V/B/Z.
- Pavličić, Pavao. 2008. *Mala tipologija moderne hrvatske lirike*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Rem, Goran i Vladimir Rem. 2009. *Šokci u povijesti, kulturi i književnosti*, Osijek: Filozofski fakultet; Šokačka grana.
- Sorel, Sanjin. 2003. *Mediteranizam tijela*. Zagreb: altaGAMA.
- Sorel, Sanjin. 2006. *Isto i različito - antologija i studija hrvatskog pjesničkog naraštaja devedesetih*. Zagreb: V/B/Z.
- Težak, Dubravka. 2008. Gardaševo mjesto u hrvatskoj dječjoj književnosti, u: *Zlatni danci 9 – Životi i djelo (vanje) Ante Gardaša*, ur. Ana Pintarić- 11–26. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh – Matica hrvatska, Osijek.
- Živković Zebec, Vedrana. 2014. *Romani Ante Gardaša u kontekstu hrvatske dječje književnosti*. Doktorska disertacija. Osijek: Filozofski fakultet.

Vedrana Živković Zebec

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

An Optimistic Pessimist: Children's Poetry and Poetry for Adults by Ante Gardaš

Croatian literary scholarship has so far predominantly focused on Gardaš's narrative fiction. This study, instead, explores the prevailing thematic and motivational features of his children's poetry and his poetry for adults. In both parts of his opus, six motif-thematic units are identified, and the poet's inclination towards the same motifs is observed in both groups of poems: landscape, nocturnal motifs, the Mediterranean, and, most of all, Slavonia, as well as motifs typical of love poems and socially engaged poetry. A comparison of the two bodies of poetry, however, reveals a significant difference between the two: a tonal dualism regarding different intended readerships. Gardaš's children's poetry is characterised by an optimistic expression, while his poetry for adults predominantly conveys a pessimistic tone infused with existential contemplation about life. There is an exception, though, because the poems for adults belonging to his "Šokac" thematic cycle, which are characterised by a specific Pannonian style, embrace much lighter overtones.

Keywords: Anto Gardaš, children's poetry, optimistic poetic expression, pessimistic poetic expression, poetic dualism